

QUÁ TRÌNH VẬN ĐỘNG VÀ THÀNH LẬP CHI BỘ CỘNG SẢN ĐẦU TIÊN Ở HẢI PHÒNG

NGUYỄN THỊ PHÚC*

Hải Phòng là thành phố cảng biển, một trong những trung tâm công nghiệp lớn của miền Bắc và cả nước. Với vị trí có hải cảng, sân bay và hệ thống giao thông thủy bộ thuận lợi, nối liền các tỉnh đồng bằng sông Hồng và thủ đô Hà Nội, Hải Phòng trở thành đầu mối giao thông quan trọng, cửa chính ra biển của vùng đồng bằng Bắc Bộ, giữ vị trí chiến lược trọng yếu về quốc phòng an ninh.

Nhận rõ vị trí, tầm quan trọng đặc biệt của Hải Phòng, từ cuối thế kỷ XIX, sau khi xâm chiếm nước ta, thực dân Pháp đã chọn Hải Phòng là nơi xây dựng thương cảng phục vụ cho âm mưu mở rộng chiến tranh. Sự phát triển của các ngành công nghiệp phục vụ chiến tranh xâm lược Việt Nam của thực dân Pháp dẫn đến sự hình thành, phát triển của đội ngũ công nhân - lực lượng giữ vai trò quan trọng, trở thành giai cấp lãnh đạo cách mạng.

Ngay từ cuối thế kỷ XIX, những lớp phu lao động, công nhân đầu tiên của Hải Phòng tuy chưa có điều kiện tiếp thu tư tưởng cách mạng vô sản, nhưng đã đứng lên đấu tranh chống áp bức, bóc lột. Họ đoàn kết chặt chẽ trong các cuộc đấu tranh mang tính tự phát như: phá giao kèo, bỏ trốn khỏi công trường hoặc đập phá máy móc, phương tiện sản xuất... Điển hình như cuộc đấu tranh của hơn 500 công nhân lò nung xi măng Hải Phòng bãi công đòi tăng lương, chống đánh đập. Đây là cuộc đấu tranh có tổ chức, mang tính tập thể đầu tiên của công nhân Hải Phòng, diễn ra vào năm 1912.

Nhận rõ lợi thế của thành phố cảng biển, thành phố công nghiệp, khi còn ở nước ngoài, với tầm nhìn chiến lược, lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc đã rất chú trọng đến việc xây dựng Hải Phòng trở thành đầu cầu truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin và phong trào công nhân. Người không chỉ đặc biệt quan tâm vận động, tuyên truyền cách mạng đối với đội ngũ thủy thủ trên tàu, mà còn thiết lập được một đường dây liên lạc đưa tài liệu, sách, báo... về Việt Nam qua cảng Hải Phòng. Nhờ vậy mà tin tức về phong trào đấu tranh của công nhân thế giới, nhất là tình hình nước Pháp và công nhân Pháp, tình hình nước Nga, Cách mạng tháng Mười Nga đã đến được với công nhân và nhân dân lao động Hải Phòng.

Tháng 6-1925, ngay sau khi tổ chức Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên (VNCTMTN) được thành lập tại Quảng Châu (Trung Quốc), lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc đã cử đồng chí Hồ Tùng Mậu về Hải Phòng xây dựng cơ sở giao thông. Ở Hải Phòng, đồng chí Hồ Tùng Mậu đã lập “Huệ quần thư điểm” gây nhân mối trên các tàu thủy từ Hải Phòng đi Móng Cái, chuyển tiếp đường bộ đi Đông

* Ban Tuyên giáo Thành ủy Hải Phòng.

Hung rồi đi Quảng Châu (Trung Quốc). “Huệ quần thư điếm” trở thành điếm liên lạc, đưa đón nhiều thanh niên yêu nước Việt Nam sang Quảng Châu dự các lớp huấn luyện chính trị rồi trở về lãnh đạo cách mạng sau này. Để tăng cường tuyên truyền chủ nghĩa Mác-Lênin, đưa đón cán bộ, chuyển tài liệu từ nước ngoài về nước, lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc giao cho đồng chí Nguyễn Lương Bằng mở tiếp một đường dây liên lạc trên tuyến tàu biển Hải Phòng - Hương Cảng - Thượng Hải. Nhờ đường dây này mà Hải Phòng đã đưa đón hàng trăm lượt cán bộ cách mạng, chuyển nhiều sách, báo, tài liệu về nước, trong đó, có cuốn *Đường Cách mệnh* và tờ báo *Thanh niên*, là những tài liệu quan trọng có tác dụng tuyên truyền sâu rộng trong phong trào công nhân, nhân dân lao động Hải Phòng và cả nước.

Đầu năm 1927, Tỉnh Hội VNCMTN ở Hải Phòng ra đời. Ngoài việc tuyên truyền, xây dựng tổ chức, phát triển lực lượng, Tỉnh Hội đã mở nhiều lớp huấn luyện về lý luận cách mạng cho thanh niên, học sinh và công nhân lao động. Hoạt động tuyên truyền của Hội đã làm cho chủ nghĩa Mác-Lênin thấm sâu trong học sinh, viên chức, công nhân, lao động Hải Phòng, góp phần tích cực trong việc nâng cao trình độ giác ngộ cách mạng cho quần chúng. Đặc biệt, Tỉnh Hội đã tăng cường giáo dục, rèn luyện đạo đức cách mạng cho hội viên bằng chủ trương “vô sản hóa”. Các hội viên được đưa vào các nhà máy, hầm mỏ, đồn điền để rèn luyện, lao động cùng công nhân. Hàng loạt cán bộ chủ chốt của Hội như: Nguyễn Đức Cảnh, Hạ Bá Cang (Hoàng Quốc Việt), Lương Khánh Thiện, Nguyễn Lương Bằng... cũng được đưa vào các nhà máy, bến cảng để lao động và tuyên truyền cách mạng. Do hòa nhập được với cuộc sống lao khổ, làm than của quần chúng, các hội viên Thanh niên đã nhanh chóng khơi dậy tình cảm yêu nước, ý thức giai cấp của công nhân, lao động và đông đảo quần chúng, hướng cho họ đi theo cách mạng.

Từ khi xuất hiện tổ chức Hội VNCMTN, phong trào yêu nước ở Hải Phòng bắt đầu chuyển dần theo khuynh hướng vô sản. Làn sóng đấu tranh của công nhân, nông dân, học sinh, dân nghèo thành thị... ngày một dâng cao. Ở Kiến Thụy có phong trào đấu tranh của nông dân các làng: Kim Sơn, Lão Phong, Kinh Trục, Đoàn Xá, Cỏ Trai... chống cường hào, địa chủ. Học sinh trường Kỹ nghệ thực hành bãi khóa, phản đối sự trừng phạt của Đốc học, biểu tình, chặn xe của toàn quyền Varen (Varenne). Phu kéo xe tay ở Hải Phòng đồng loạt đình công phải đối cảnh sát phạt vạ...

Do có sự chỉ đạo thống nhất của Tỉnh Hội VNCMTN, làn sóng đấu tranh của quần chúng ngày càng lan rộng. Năm 1928, Hải Phòng nổ ra nhiều cuộc bãi công lớn, điển hình như: ngày 13-3-1928, trên 400 công nhân thuộc hãng dầu Pháp - Á (Franco Asiatique des pétroles) bãi công phản đối chủ hãng cúp phạt vô lý. Công nhân Nhà máy Tơ, Nhà máy Carông bãi công đòi tăng lương; tiểu thương bãi thị đòi giảm thuế. 2.000 công nhân Nhà máy Xi măng nhiều lần bãi công đòi tăng lương, giảm giờ làm.

Sang đầu năm 1929 phong trào cách mạng phát triển mạnh, đấu tranh nổ ra quyết liệt hơn. Ngày 6-1-1929, 500 phu kéo xe tay của Hải Phòng đình công. Tháng 2-1929, Chi hội “Thanh niên” Nhà máy Carông phát động công nhân bãi công 4 ngày liền chống giãan thợ, đòi đối xử công bằng, buộc chủ nhà máy phải chấp nhận các yêu sách. Nhiều nơi chưa có cơ sở của Hội VNCMTN cũng tự phát đấu tranh. Tiêu biểu là cuộc đấu tranh đòi quyền lợi hàng ngày của hàng trăm thợ xẻ, thợ mộc ở xưởng gỗ Testudo. Ở nông thôn, các cuộc đấu tranh của nông dân các xã Cổ Am, Liên Am, Ngãi Am (Vĩnh Bảo) chống sưu cao, thuế nặng, chống địa chủ và thực dân chiếm đoạt ruộng đất, diễn ra quyết liệt.

Cùng với sự ra đời, phát triển của Hội VNCMTN, Việt Nam Quốc dân Đảng (một tổ chức yêu nước của tiểu tư sản, trí thức theo ý thức hệ tư sản) cũng xây dựng được nhiều cơ sở ở nội thành Hải Phòng và nông thôn tỉnh Kiến An. Ở một số nơi cũng xuất hiện cả hai tổ chức này.

Đầu năm 1929, phong trào cách mạng Hải Phòng phát triển nhanh cả về số lượng và chất lượng. Phong trào công nhân diễn ra sôi động, nhiều cuộc đấu tranh mang tính điển hình của toàn quốc. Nhưng do hạn chế về năng lực, tổ chức Hội VNCMTN không đủ sức lãnh đạo phong trào. Trước thực tiễn của phong trào cách mạng, những thanh niên tiên tiến trong tổ chức Hội VNCMTN ở Hải Phòng đã nhận thức được yêu cầu cấp thiết phải thành lập đảng kiểu mới của giai cấp công nhân. Đồng chí Nguyễn Đức Cảnh, Ủy viên kỳ bộ Hội VNCMTN, phụ trách Khu Hải Phòng - vùng Mỏ, một trong những người sáng lập ra chi bộ cộng sản đầu tiên trong nước, đã xúc tiến xây dựng tổ chức cộng sản ở Hải Phòng. Đầu tháng 4-1929, tổ chức cộng sản đầu tiên ở Hải Phòng đã được thành lập gồm 3 đồng chí: Hoàng Văn Đoài (tức Ninh), Nguyễn Hữu Cần (tức Phi Vân) và đồng chí Nguyễn Đức Cảnh là người phụ trách.

Chi bộ cộng sản đầu tiên ở Hải Phòng là một trong những tổ chức cộng sản ra đời sớm ở nước ta, sau Chi bộ 5D Hàm Long (Hà Nội). Đó là kết quả của quá trình vận động, trưởng thành của phong trào công nhân và phong trào yêu nước của nhân dân Hải Phòng.